

Anton Erjavec.

Spominski list. — Napisal Franc Bregar.

Nikdar nisem mislil, da bom pisal prijatelju Erjavcu nekrolog. To je tudi prvi, ki ga pišem, in Bog daj, da bi ne bilo treba nikoli nobenega več, ker je težko delo; kogar je človek v življenju ljubil, ga ne proslavlja po smrti z besedo, temveč gre v sobo in se zaklene in zakrije oči: okrog njega je le še večnost, on jo diha in živi. Kadar ljubljene duše, ki so že onkraj meja, začno iztezati roke v pozdrav bratu in prijatelju, se človeku zaikri spoznanje kot solnce, da mladost ni nič, da starost ni nič in da je čas pisati nekrolog samemu sebi. Moj Bog, kako bi bil Ti krut, ko bi ne bil tako velik! — je dejal zamišljeni Lamartine.

Odkar je 23. februarja prijatelj Erjavec umrl, ga je polna moja soba in moja duša. Kamor se ganem, je z menoj in še vedno ga vidim, kot sem ga zapustil pred komaj par meseci v semenišču: njegovo drobno, skoro žensko roko, ki nervozno trepetaje brska po papirjih in knjigah, kratkovidni pogled kot noč črnih oči, ostro čelo, ki ga je že v mladosti nagubala misel, še sedaj slišim njegov globoki glas, ki recitira verze, enakomerno, brez poudarka, kakor sva se bila zmenila, da naglās ne prevari srca.

O, ti njegovi verzi, ki so tako počasi zoreli v duši kakor plod zlahtnega debla! Morda jih je mnogo na Slovenskem, ki so prezrli drobne pesmi v „Dom in Svetu“, podpisane s psevdonimom „Zvonimir“ ali „Tonej Jelenič“; tisti naj jih preberejo sedaj. Čutili bodo žalost, kakor ob pogledu orla, ki je omahnil z zlomljenimi perutmi, ravno ko jih je razprostrl, da poleti.

Takrat, ko je Zupančič izdal „Čez plan“, je bil Anton Erjavec še dijak in je šel, kakor vsi mladi brez izjeme, za tem velikim, mikavnim zgleodom. Bil je tisti čas, ko je bilo zelo mnogo pesnikov in ko je vsak verz govoril o življenju, moči, mladosti, bratih; takrat je tudi Erjavec pel v pesmi „Za cilji“, ki jo je dr. Ilešič prevzel v „Cviece slovenskoga pjesništva“:

Dajte mi, bratje, vihro na pot,
dajte mi baklo v roké,
žalost izženite v daljno stran,
moč mi vsadite v srce!

Ni še bil sam svoj, dasi je bilo takoj na prvi pogled spoznati, da zna in zmore več kot posnemati; vse je še vrelo in kipelo v mladem srcu, neumerjeno čuvstvo je butalo v silnih utripih v duši in tiste lepe in zelo velike besede, ki jih je vpeljal Zupančič v našo poezijo, so bile najboljši izraz za vihar mladega čuvstvanja.

Bilo je treba, da je stopil v semenišče, če je hotel najti samega sebe. V oni veliki, resni hiši je kmalu pozabil mlado romantiko, pogled se mu je začel obračati naznotraj in v srcu je našel liriko, ki je bila preveč spontana in preprosta, da bi jo mogli imenovati meditativno, ki je pa vendar nastala pod vplivom krščanskega spoznanja. Kristusov svetovni nazor se mu je razodel s tolikim veličjem, da so vse pesmi dobile enoten, miren in harmoničen kolorit, ki povsod priča o krepko osebnem in popolnoma nezavisnem čuvstvanju. Tisti trenutki in take pesmi, kot je na primer „Skepsa“:

Kam, moj Bog? Zabiči cilje
in razžari pota,
da razločim v tvoji zarji:
tu resnica — tu je zmeta!

so bili zelo redki in so ga le še bliže vodili k Bogu, ker je dvom pot k resnici. Navadno pa je v njem prevladovalo skoro neposredno gledanje resnice, ki se je včasih stopnjevalo do prave opojnosti v ljubezni božji, da je vse vriskalo v njegovi duši, kakor takrat, ko je pisal pesem „Ekstaza“:

Pod mrkim nebom v solzah skrušen molim
in ves je rajski moj večer nocoj!
Svetniki sveti svatbo lilij belih
pirujejo visoko nad menoj —
forminga, poj!

Toda krščanstvo mu ni živelo samo v srcu, temveč v vsem, kar je videl in občutil; vse življenje je dobilo enotno obliko, vsako čuvstvo je tu izviralo in se sem iztekalo. Dokumenti tega preprostega in vendar tako velikega pojmovanja, h kateremu se je njegov mladi zanos dvignil skoro nezavestno in brez truda, so pesmi, kakor „Žena“, „Noč“, „Življenje“, „Ognjene barve“.

† ANTON ERJAVEC

Erjavec je bil izključno lirik, a ni bil vedno osebno-liričen, temveč so ravno njegove objektivno lirске pesni najlepše, kar je napisal. Njegova zelo krepka naravna inteligentnost, očiščena v dolgi in najboljši šoli — tuje pesništvo je poznal jako dobro — ter nenavadno vestno in tankočutno delo je rodilo ono moško zrelost, ki jo vidimo v nekaterih njegovih pesmih. Nočem z lažjo in pretiravanjem delati prijatelju usluge, ker je visoko nad nami, ki se lovimo za slavo in potimo za gladko frazo, toda resnica je, da spada na primer pesem „Starec“ med najlepše, kar jih sploh imamo, po resnični globokosti čuvstva in po preprosti dovršenosti oblike:

Dehteča zemlja moja, raj srca nekoč,
in tvoja grud tako deviško mlada! —
nocoj te ljubim, kakor še nobeno bridko noč,
nocoj, ko žalost mi v žilave ude pada
in srka jim poslednjo kri in moč.

Razširim čezte težke roke naj
v pozdrav in blagoslov — čez sive senožeti,
čez blede ravni in čez poljski raj;
tu s trdim trudom tebi, grudi sveti,
zakopal pot in kri sem svojo v mehki naročaj.

Saj moja še nocoj si, moja — zemlja ti.
A jutri —. Sin že svoje voli vpreže,
čez rosni pot, čez mojo srčno kri
v jutranji hlad kadeče brazde vreže
in moja mrtva moč v njegovih žilah oživi.

Kdo je še opeval ta moment kmetovega življenja in kdo bi ga znal tako? Ko bi ne bil napisal drugih pesmi razen te in onega „Jutra“, polnega svežosti in življenjske radosti, bi bil vreden, da se izda v posebni zbirki.

Ta zbirka bi bila izšla lepša in popolnejša, ko bi bilo nebo hotelo še malo počakati s svojo zadnjo in vse končujočo besedo. Ko je Erjavec šel kot mlad duhovnik iz semenišča, je bil, dasi bolehen, poln

najlepših nad in najdrznejših načrtov, kakor jih pač zna zasanjati mlado srce. Zavedal se je, da stopa sedaj šele v življenje in da je sedaj trenutek, ko mladost dozoreva. Z zanosom je šel učiti in živeti evangelij, in ker je bil preresen in preglobok, da bi pojmoval krščanstvo le od njegove poeta navdihujoče strani, se je dal ljudstvu, ki ga je znal ljubiti celega; Bogu, kar je božjega, ljudstvu, kar je njegovega; tudi pesniku ni v tej službi slabo. To pričajo njegova pisma.

Toda komaj je kaplanoval nekaj mesecev v Žužemberku, je nenadoma prišla zadnja bolezen; bežal je na jug k morju in k solncu, a šel je tja umret. Ni mogel in ni hotel verjeti, da je konec že tu, ko je šele začel živeti, a zgodilo se je tako, kakor je govoril v „Slutnji“:

Jeremija stal
bo sklonjen na grobeh,
zadnjič bič bo pal.
In tákrat v težkih dneh
umre mladost.

Bič je pal in mi razumemo Jeremijeve solze, ko vidimo, kako pada pod bičem vse, kar je lepo in veliko.

Mladega poeta so pokopali na Velikem Lošinju, daleč od Posavja, ki ga je rodilo 30. junija 1887. in kjer stoji na Brodu pod lepo Šmarno goro njegova mala hiša; tam prebivajo še sedaj njegova mati in njegov oče in njegovi bratje.

* * *

Sedaj je pri nas pomlad in vse, kar pomlad nosi. Na moji mizi pa so še skoro mokra prijateljeva pisma, ki je umrl. On je prvi, ki mi je iztegnil roko z one strani in me kliče. Meni je po njem kakor samotnemu ptiču, ki truden leti pod mrkim nebom in išče izgubljenega gnezda.

Jutranja.

Zložil Silvin Sardenko.

Živa pesem
iznad polja
k nebu gre;
ž njo, škrjanec,
tvoje pevsko
gre srce.

Ko bi mogel
s tabo kvišku
nad polje;
da bi videl,
kak se pesmi
ti rode.

Krasen mora
biti gori
paradiž:
više plavaš,
lepšo pesem
gostoliš.

A tu doli
jeli, pevec —
hud je križ:
Kakor kamen
v grudo padeš —
in molčiš ...

